

Forskellen, der gør en forskel

Anmeldelse af Karen Ellen Spannow

Jeg tror alle læsere kender det. Det frydefulde ved pludselig at ramle ind i bøger, som både giver én svar på en række spørgsmål og anledning til frugtbar refleksion over noget, man har gået og spekuleret på. Den bog, som her på det sidste har givet mig netop den glæde er Nina Björks *Sirenernes Sang*. Måske er noget af det simpelt hen nyhedens interesse, fordi jeg ellers kun i ringe omfang har beskæftiget mig med litteratur, der emmer af feminisme. Det er aldrig rigtigt lykkedes mig at piske den indre stemning op, der giver feminismen et skær af nødvendighed. For det første fordi verdens kvinder har alt for forskellige levekår til at den feministiske universalisme rigtigt har bid, og for det andet fordi jeg – muligvis fejlagtigt – inderst inde er overbevist om, at kvinder har fat i den lange ende. Det afspejler sig ganske vist ikke i de socioøkonomiske parametre, som samfundet måler ligestilling og den slags på. Vist har kvinder dårligere løn og vist bliver de ikke så ofte chefer, men andre og mere kvalitative målemetoder ville som jeg ser det afsløre, at kvinders liv ofte er mere levende og at de ikke så let kæntrer for alvor. Måske fordi kvinder i mindre grad risikerer at blive fanget i og af andres ambitioner, men kan tillade sig at blive på gulvet, når det passer dem bedst. Og fordi kvinders traditionelle sociokulturelle rolle næsten af sig selv indebærer flere sociale kontakter end mandens. Endelig kan det også være som den engelske forfatter Fay Weldon i kor med Suzanne Brøgger foreslår, at de feminine betragtningsmåder har erobret det offentlige rum, og medvirket til at det typisk mandlige snapper efter vejret.

Det som Björk primært vil undersøge i sin bog, er de kønslige aspekter i moderniteten.

Hendes hovedtese er, at beskrivelser af moderniteten for det meste fokuserer på den del af den, som vedrører teknologi og rationalitet og har mandlige konnotationer, mens den del af moderniteten der har med lyst, skønhed og nydelse at gøre, og som henvises til den feminine sfære, slet ikke opfattes som moderne, men ses som en ubrudt fortsættelse af kvinders mytiske univers. På den måde, hævder Björk, bliver manden vejen frem, mens kvinden bliver vejen ud. Med andre ord har det, der konnoterer til det feminine en meget lille plads i fortællingen om det moderne. Kvinder forventes at skabe oaser af noget gammelt og velkendt i modernitetens ørken, at redde modernitetens ofre med vand fra traditionens svalende brønd, og at have adgangen til den nådige glemsel gemt i deres favn og dybt i deres skød.

Man kan med god ret hævde, at det jo bare er opfattelser og forestillinger, men de dominerende billeder af køn har det med at blive selvopfyldende, fordi de bliver brugt som forklaringer og bortforklaringer og således i evindeligt rotation sluses ind i hverdagsfortællingen. Vi sætter ord på vore liv og handlinger, og de ord vi anvender kan vi ikke hver gang skabe på ny og derfor støtter vi os til kulturelt accepterede udlægninger, når vi skal forklare os selv og andre et forløb. Dialektikken mellem erfaring og forventning kan altså få temmelig afgørende indflydelse på, hvordan vi fremstiller og betragter vor tilværelse.

Björks ambition med bogen er at løsrive kvinder fra deres påståede sammenhæng med traditionen og naturen og skrive dem ind i modernitetens historie og hun må derfor i samme hug forny fortællingen om moderniteten, så den ikke bare rummer beskrivelsen af

motorveje men også en kortlægning af gader, gyder og stier, der ligesåvel udgør det moderne. Björk ønsker at imødegå billedet af kvinder som overfladiske og emotionelle, uden den stamina som rigtige mænd har. Det er nærmest et oplysningsprojekt med frigørelse for øje, men uden at en eventuel bagved liggende irritation over kvinders lod skaber forstyrrelse i den neutralt baserede og yderst velskrevne tekst, der er spækket med henvisninger til lærde mænd og i mindre omfang (under en fjerdedel) kloge koner.

Björk tager et traditionelt udgangspunkt i de gamle grækere, fordi hun forholder sig kritisk til de præmisser som Horkheimer og Adorno lægger til grund, når de fremstiller Odysseus som historiens første eksemplar af det moderne menneske. De ser hans fornægtelser af og stadige flugt fra fristelser og nydelse som det, der gør ham til en sand moderne mand, der kan udskyde sin behovstilfredsstillelse til det endelige mål er nået. Som klart bekæmper det som er blevet defineret som naturlige drifter for at fuldbyrde sin rejse og sin mission. Sirenernes lokkende sang får ham ikke på afveje. Odysseus er en kontrolleret mand, og selvkontrol er helt central i moderniteten. Det er selvkontrollen, der sikrer at vi kommer videre, og at vi ikke udvikler en bremsende afhængighed af andre. Den dualisme, som den påståede modernitet hviler på, ser Björk som en klar konstruktion, der samtidig gør det umuligt at fremstille Odysseus' bedre halvdel som et moderne menneske. Hans hustru Penelope kan kun vente på den mand hun er afhængig af, hun kan ikke undertrykke de naturgivne kræfter og blive et med moderniteten.

Fausts kærlighedsaffære med Margrethe, som gjorde Goethe berømt, trækkes også ind for at vise, hvor rodfæstet myten om den naturundervigne kvinde er. Kvinden, der gør klogest i at rette sig efter den rationelle moderne mand, der både kan forlige sig med og klare at bære kulturens byrde. Og Freud må selvfølgelig med som et eksempel på, hvordan denne mytologi søges videnskabeliggjort i en tid, hvor videnskaben får tildelt regeringsmagten over sindene. Dernæst bevæger Björk sig videre over den naturalistiske forfatter Emile Zola, der var med til cementere forestillingen om kvindens særlige naturlighed. I den forbindelse er det interessant

Nina Björk fotograferet af Jan Bergvall.

Nina Björk: *Sirenernes sang – om modernitet og køn*. Tiderne Skifter. 290 sider, kr. 298,-.

at notere sig at der var en bastant modstand mod kvinders forkærlighed for romaner og mange forestillinger om, at de ville få deres uskyld og spontanitet forstyrret af al den læsning. Der var en livskraftig bekymring for at kvinderne skulle brænde den energi af, som retteligen burde falde i familiens skød, på andre projekter

Björk foretager en dybtgående præsentation af begrebet dekadence og drager i den forbindelse nogle tankevækkende paralleller mellem de to sidste århundredeskifter. For Björk er det et spørgsmål hvorvidt der i virkeligheden er nogen særlig forskel på dekadence og dekonstruktivisme. Begge betegnelser anvendes om tilstande og tider, der af nogle betragtes med bekymring fordi de mener at det kunstige har erstattet det naturlige. Dette forudsætter naturligvis at der er grupper, der ureflektet betegner udvalgte fænomener som den rene natur og samtidig skatter det de definerer som naturligt højt. Modstanden sidst i 1800-tallet mod homoseksuelle og andre dekadente, der i øvrigt ofte havde en lige så ureflektet kulturopfattelse, og angst- en for at de skulle få has på det naturlige har

måske sit modstykke i moderne tiders svag- hed for en naturopfattelse, der ser alt men- neskeskabt som korrumperende. Også omkring det seneste sekelskifte er der kom- met gang i kritikken af kvinder, der overlader pasningen af afkommet til noget så kulturligt som daginstitutioner. En sådan kritik kan kun konstrueres på baggrund af en antagelse af at moderskabet er ubetinget naturligt.

Selv om Björk tager udgangspunkt i littera- turen mere end i virkeligheden, er det værd at følge med i hendes argumentation. Hendes afsæt er kulturkritisk og ikke socialkritisk. Hun behandler forholdet mellem mænd og kvinder uden specifikt at inddrage sociale vinkler. Alligevel synes jeg nogle af hendes udredninger af kønsforskelle kan være af rele- vans for det sociale felt, fx når vi skal forsøge at forklare de forskellige måder, som mænd og kvinder takler deres sociale problemer på. Det væsentlige er, at vi må operere med de mange faktiske forskelle for at analysere det sociale felt, og at kønsforskellene – både de forestillede og de faktuelle hvad enten de er biologisk eller kulturelt baseret – skal med i nuancerede beskrivelser af hverdagslivet.